

รายวิชา สังคมศึกษา

รหัส สด๕๑๐๑ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

เรื่อง ความหมายและความสำคัญ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ครูผู้สอน ครูนจรักษ์ สุขเจริญ

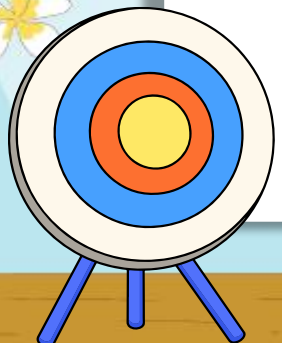

ความหมายและความสำคัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. อธิบายความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้
๒. สามารถยกตัวอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่นได้
๓. ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น
ต่อการดำรงชีวิต

ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความรู้อันเกิดจากความสามารถ
ประสบการณ์และความเฉลียวฉลาด
ในการประดิษฐ์คิดค้นของคนใน
ท้องถิ่น

ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น

เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
โดยเป็นผลงานจากการสั่งสม
ประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการ
เรียนรู้ พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกัน
มาจากบรรพบุรุษ

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีความน่าสนใจ
เมื่อมนุษย์ต้องมาอาศัยอยู่ร่วมกัน
ธรรมชาติจึงก่อให้เกิดการสร้างสรรค
สิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

การปรับตัวของมนุษย์เพื่อให้
เข้ากับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ
จึงก่อให้เกิดภูมิปัญญาต่าง ๆ

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัจจุบันได้มีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในเชิงสร้างนวัตกรรมเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ให้กับท้องถิ่นและประเทศ

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่
นำมาใช้ในการป้องกัน
และรักษาโรค

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

อุปกรณ์จับสัตว์

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

การถนอมอาหาร

ให้นักเรียนศึกษากฎมีปัญญา ท้องถิ่น

สุ่มดักปลา

เป็นเครื่องมือไว้สำหรับครอบปลาในน้ำตื้น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีมาช้านาน จวบจนถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นความสามารถของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ที่ยังพอมีกำลังในการใช้ฝีมือจักสานอยู่บ้าง โดยเฉพาะการสั่งสมประสบการณ์ ความสามารถและมีความชำนาญ

นำไม้ไผ่มาเหลาเป็นซี่เล็กๆ ขนาด 1 - 1.50 เซนติเมตร ปลายไฟให้ท่อนตรงปลายอ่อนและขยายเล็กน้อย นำไปเจาะรูทั้งหมด 61 รู เพื่อสานไม้ไผ่ใส่ซึ่งต้องเน้นความถี่เป็นสำคัญ ป้องกันปลาออกนอกสุม ก่อนนำเชือกมาถักระหว่างซี่ไม่ให้หลุดออกจากกัน สุ่มดักปลา ก็จะเสร็จสมบูรณ์

สุม นับเป็นของใช้พื้นบ้านที่มีอยู่ทั่วทุกภาค หากแต่มีการเรียกชื่อแตกต่างกันตามท้องถิ่น

อุปกรณ์ จับสัตว์น้ำ

กระชังใส่ปลา

เครื่องมือประมง
ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านงานจัดสาร

กระชังใส่ปลา

กระชังใส่ปลา คือเครื่องมือประมงที่ใช้สำหรับจับสัตว์น้ำเช่น กุ้ง หอย ปู ปลา สัตว์น้ำนานาชนิด ที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านของคนไทยด้านงานจัดสารที่สืบทอดกันมา รุ่งอรุณตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบันแถมยังไม่ทลารบบนนิเวศน์

วัสดุที่ใช้

การทำกระชังใส่ปลา มักทำด้วยไม้ไผ่สานให้โปร่ง ถักเข้าโครงด้วยหวายอาจมีการยัดด้วยชั้นหรือซี่ซี่เล็ก ๆ ผูกกับ โครงรูปทรงกระบอก มีฝาสำหรับเปิดปิดสำหรับใส่สัตว์น้ำเข้าหรือเอาออกได้ หัวท้ายเรียบมีเชือกเป็นหูเพื่อใช้สำหรับแขวน มักใช้แขวนไว้กับสะพานท่าน้ำหรือ กระชังบางชนิดจะมีทุ่นไม้ไผ่ขนาบทั้งสองข้างเพื่อให้กระชังลอยน้ำได้ และกระชังในปัจจุบันมีหลายรูปทรงและหลากหลายขนาด

วิธีการใช้งาน

การใช้งานกระชัง สามารถจับสัตว์น้ำได้หลายชนิดเก็บไว้เป็นอาหาร ขึ้นอยู่กับชาวบ้านในแต่ละพื้นที่แถบนั้นว่า นิยมจับสัตว์น้ำชนิดไหน นิยมจับปลาก็เรียกกระชังปลา นิยมจับกุ้งก็เรียกกระชังกุ้ง มักใช้แขวนไว้ในที่มีน้ำไหลเพื่อไม่ให้สัตว์น้ำที่จับมาตาย

อุปกรณ์ จับสัตว์น้ำ

แบบบันทึกข้อมูล

๑. ข้อมูลที่ศึกษา

ตอบ

๒. ความสำคัญของอุปกรณ์การจับสัตว์น้ำ

ตอบ

๓. อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำอุปกรณ์จับสัตว์น้ำ

ตอบ

๔. ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่งผลอย่างไรต่อชาวบ้าน

ตอบ

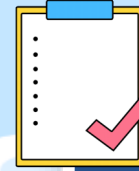
กลุ่มที่.....

สมาชิกกลุ่ม

๑..... ๒.....

๓..... ๔.....

๕..... ๖.....

แบบบันทึกข้อมูล

สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th

แนวคิด/ความเป็นมา

เกาะหมากน้อย เป็นชุมชนขนาดเล็กตั้งอยู่ในพื้นที่อ่าวพังงา และเป็นหนึ่งในสี่หมู่บ้านของตำบลเกาะปันหยี อำเภอพังงา จังหวัดพังงา พื้นที่แห่งนี้ยังไม่มีไฟฟ้า จึงได้พลังงานจากแสงอาทิตย์ และเครื่องปั่นไฟขนาดเล็กสำหรับผลิตไฟฟ้าใช้ในครัวเรือน ด้วยสภาพพื้นที่ที่เป็นเกาะ มีน้ำทะเลล้อมรอบ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง รองลงมา คือ การทำสวนยางพารา โดยประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม

ด้วยลักษณะเด่นของสภาพพื้นที่ ทำให้ชุมชนเกาะหมากน้อย มีข้อเสียด้านการทำประมง รวมถึงการทำเคยหรือกะปิที่ทำจากกุ้งเป็นกุ้งขนาดเล็กยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร มีเปลือกบาง และนุ่ม ดำรงชีวิตอยู่ใกล้ผิวทะเล โดยไม่จมลงไป อาศัยอยู่ในน้ำลึกประมาณหน้าแข้งถึงระดับหน้าอก อาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูงตามชายทะเล และลำคลองบริเวณป่าชายเลน มีคุณค่าทางโภชนาการสูง เช่น มีโปรตีน แคลเซียม ไอโอดีน เป็นต้น

เคย หรือกะปิ ถือเป็นส่วนประกอบสำคัญของการทำอาหาร โดยเฉพาะอาหารของภาคใต้ที่มีเคยเป็นส่วนประกอบสำคัญของการทำอาหารหลากหลายชนิด เช่น แกงเผ็ด แกงพริก แกงส้ม แกงไตปลา แกงกะทิ แกงเลียง รวมถึงการทำน้ำพริกชนิดต่างๆ

การทำเคย (การทำกะปิ)

ชาติพันธุ์
อันคามัน
กับวัฒนธรรม
5 อ.

สำนักศิลปและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

การถนอม อาหาร

วิธีการทำกุ้งเคย

ชาวประมงเกาะหมากน้อยออกทะเลเพื่อหากุ้งมาทำเคยออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงประมาณปลายเดือน กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม และกรกฎาคม – กันยายน ซึ่งในช่วงเดือนนี้น้ำทะเลจะนิ่ง และน้ำทะเลลด ประมาณ 5-11 ค่ำ ทั้งข้างขึ้น และ ข้างแรม ส่วนเวลาในการออกเรือขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ และความสะดวก ของแต่ละคน บางคนออกเรือหากุ้งตอน 2 ทุ่ม บางคนออกเรือ ตอนเช้าตรู่ การออกเรือหากุ้งเพื่อทำเคยมี 2 ลักษณะ ดังนี้

"รุมกุ้งเคย"

1 บริเวณนอกชายฝั่ง

ชาวประมงออกเรือไปนอกชายฝั่งบริเวณชายเขาของเกาะ จะมีกุ้งอาศัยอยู่ที่ร่มเงาจำนวนมาก เครื่องมือในการ หากุ้ง คือ ขีร์งแบบตัก (มุ้งตาข่ายสีฟ้า) ใช้เป็นเครื่องทุ่นแรงในการตัก คนที่ตักนี้อยู่บริเวณหัวเรือ

2 บริเวณตามแนวชายฝั่ง

หรือตามชายหาดที่คนสามารถลงไปเดินได้ ใช้วิธีการหาด้วยการเดินตามแนวชายฝั่ง เครื่องมือที่ใช้ คือ ขีร์งแบบรูน เป็นเครื่องมือที่ใช้หากุ้งที่มีลักษณะหัวรูนรับกับพื้นดิน ซึ่งแตกต่างจากขีร์งแบบตักตรงที่ส่วนหัวมีการทำเป็น ลักษณะคล้ายจะยวบขึ้นมา

วิธีการทำ

1 | นำกุ้งที่ขึ้นมาจากเรือล้างให้สะอาด เพื่อให้เศษขยะ และสิ่งสกปรกต่าง ๆ หลุดออกไป

2 | นำกุ้งไปตากแดดจนแห้งพอที่จะทำได้ ส่วนระยะเวลาที่ใช้ในการตากกุ้งขึ้นอยู่กับความแรงของแสงแดด ส่วนใหญ่ใช้เวลาตากประมาณ 1.30 - 2 ชั่วโมง

3 | นำกุ้งมาตำในครกไม้ ไล่เกล็ดลงไปเล็กน้อย หากตำแล้วรู้สึกว่ากุ้งแห้งเกินไปจนทำให้เนื้อกุ้งไม่เข้ากัน ให้ใส่น้ำลงไปเล็กน้อย ตำให้ต้องละเอียดมากนั้ก

4 | นำกุ้งที่ตำแล้วไปหมัก 1 คืน ในถังที่มีฝาปิด

5 | นำกุ้งที่หมักไว้ไปตากแดด แล้วนำมาตำอีกครั้งจนละเอียดโดยไม่ต้องไล่เกล็ด

6 | เสริวลั่นกระบวนการทำเคบ สามารถนำไปรับประทาน หรือใช้ทำอาหารได้

ลักษณะเด่น ของเคยกะหมากน้อย

ลักษณะเด่นของเคยกะหมากน้อย คือ เนื้อเคยมีสีส้ม รสชาติอร่อย เพราะส่วนใหญ่ชาวบ้านออกหากุ้งบริเวณนอกชายฝั่ง ทำให้มีเศษขยะติดมากับตัวกุ้งไม่มากนัก เมื่อทำความสะอาดแล้วยังคงเหลือกุ้งทั้งตัวที่ใช้ในการทำเคย แตกต่างจากกุ้งบริเวณแนวชายฝั่ง กุ้งที่ได้จะปนเปื้อนขยะที่หลากหลาย เมื่อทำความสะอาดแล้วตัวกุ้งจะไม่สวย หักหลุด เปลือกหลุด เป็นต้น

ปัจจุบันชาวเคยกะหมากน้อยยังคงทำเคยเพื่อไว้รับประทานในครัวเรือน และเพื่อการค้า ซึ่งราคาขายขึ้นอยู่กับปริมาณของกุ้งว่า หนึ่งได้จำนวนมากน้อยเพียงใด บางปีหากกุ้งได้ในปริมาณมากราคาก็ไม่สูงนัก สำหรับต้นปี พ.ศ. 2563 ราคาขายก็โลกรัมละ 180 บาท และด้วยคุณภาพของเคยที่สะอาด ไม่มีส่วนผสมอื่น ๆ เจือปน ทำให้เคยของชุมชนเคยกะหมากน้อยมีชื่อเสียงเป็นที่ต้องการของลูกค้าจำนวนมาก

ที่มาของข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล

นายอับดุลบาห์สัน เก่นมาลัย อายุ 60 ปี
หมู่ 4 ตำบลเกาะป็นใหญ่ อำเภอลำปำ จังหวัดพังงา
ให้ข้อมูลเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2563

ผู้รวบรวม/เรียบเรียงข้อมูล

ผศ.ดร.รุ่งรัตน์ ทองสกุล สาขาวิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

แบบบันทึกข้อมูล

๑. ข้อมูลที่ศึกษา

ตอบ

๒. มีวิธีการถนอมอาหาร

ตอบ

๓. การใช้ถนอมอาหารดีอย่างไร

ตอบ

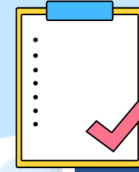
กลุ่มที่.....

สมาชิกกลุ่ม

๑..... ๒.....

๓..... ๔.....

๕..... ๖.....

แบบบันทึกข้อมูล

สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th

ขั้นปฏิบัติ

คำชี้แจง : ให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ความสำคัญ
ของภูมิปัญญาท้องถิ่นลงในแผนภาพที่กำหนด

คำชี้แจง

คำชี้แจงกิจกรรมนักเรียน

๑. ให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์
ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น
ลงในแผนภาพที่กำหนด

คำชี้แจงครูปลายทาง

๑. ครูให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์
ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น
ลงในแผนภาพที่กำหนด
๒. ครูเดินดูและให้ความช่วยเหลือ
ตามความเหมาะสม

ใบงานที่ ๗ เรื่อง ความหมายและความสำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่น
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ เรื่อง วัฒนธรรมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๗ เรื่อง ความหมายและความสำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่น
รายวิชา สังคมศึกษา รหัสวิชา สด๕๑๐๑ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

คำชี้แจง : ให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นลงในแผนภาพที่กำหนด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ชื่อ.....นามสกุล.....ชั้น.....เลขที่.....

ใบงานที่ ๗

สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th

๑).....

.....

.....

.....

๒).....

.....

.....

.....

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓).....

.....

.....

.....

แนวคำตอบ

๑).....

ช่วยให้ทุกคนดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน

อย่างมีความสุข

๒).....

ช่วยปรับปรุงเปลี่ยนวิถีชีวิต

ให้มีความเหมาะสม

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓).....

นำมาพัฒนาต่อยอดเพื่อสร้างรายได้

เช่น ยาสมุนไพร ผลิตภัณฑ์จาก

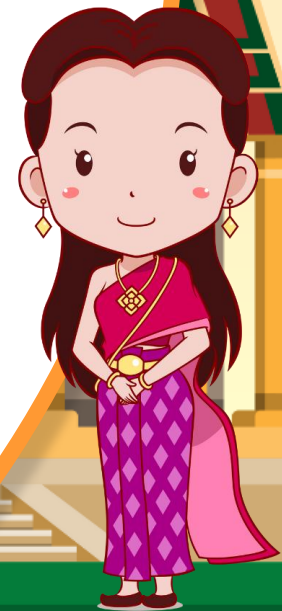
เกษตรปลอดภัย

สรุปบทเรียน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ ความสามารถ อันเกิดจากประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีการพัฒนาสืบทอดมาเพื่อการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต และพึ่งพาตนเองได้ โดยมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อให้ภูมิปัญญานั้นคงอยู่สืบทอดไป

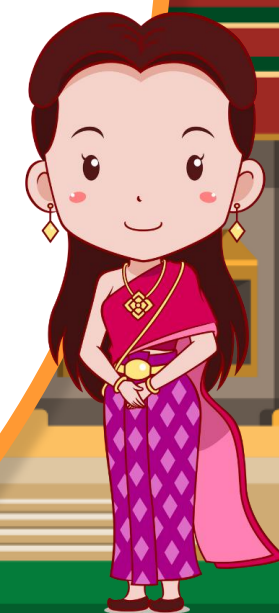

บทเรียนครั้งต่อไป

เรื่อง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

สิ่งที่ต้องเตรียม

ใบงานที่ ๘

เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th

